

Posudek oponenta disertační práce:

Mgr. Martin Pácha, Zakázaná víra: Tzv. náboženské sekty a komunistická diktatura, Praha, FF UK, Ústav českých dějin 2023.

V současné době se vedle zkoumání velkých konfesních subjektů, tedy hlavních křesťanských církví, působících na československém území, postupně objevují i práce, jejichž předmětem je výzkum náboženské jinakosti, tedy těch konfesních společenství, řazených mimo mainstreamové proudy. Jako zástupce si pro své pojednání zvolil letniční hnutí a náboženskou společnost Svědkové Jehovovi.

Autor práci rozdělil – vedle úvodní části - do sedmi dalších, vzájemně souvisejících a logicky provázených kapitol. Práce mohla podle mého názoru mít stejně tak dobře jako nosné téma i problematiku ateismu a jeho proměn v socialistickém státě, od stalinistických poměrů k normalizaci, což jsou otázky, kterými Pácha svůj výklad začíná. Do prvních dvou částí své disertační práce mohl navíc částečně promítnout i výsledky své diplomové práce, která se věnovala komunistickému ovlivňování výuky náboženství. K tomu bych měl asi jedinou poznámku, která se týká časového vymezení komunistického vystupování vůči náboženství jako nepřátelské ideologii. Jsem toho názoru, že opatření k výraznějšímu ideovému ohraničení komunistické strany vůči náboženství dochází spíše než v roce 1958, už v roce 1953, když zasedání ÚV KSČ z počátku prosince vymezovalo další působení na ideologickém terénu a dalo podnět k rozvíjení propagandy tzv. vědeckého světového názoru a jeho rozšiřování do společnosti. Jinak jsem toho názoru, že doba rozvíjení ateistické propagandy v době normalizace mohla být v této kapitole více rozvinuta, protože zde byl ideologický tlak kombinován i se snahou prosazovat konzumní pohled na život a v tomto směru bylo komunistické úsilí v posrpnovém období úspěšnější než v době 50. a 60. let.

Většina textu je pak tedy věnována analýze chování komunistických míst k činnosti obou komunit, stejně jako reakcím ze strany jejich členů vůči perzekučním aktivitám. Strategie komunistických úřadů vůči církvím a dalším náboženským proudům nebyly po celou dobu neměnné, ale modifikovaly se v závislosti na čase a politických podmínkách. Tuto dynamiku se snaží sledovat i předložená práce. Martin Pácha tak velmi dobře zachytil přeměnu represivní bezpečnostní strategie od 50. let, kdy byly používány plošné represivní postupy do polohy, kdy se k těmto postupům využívala primárně agenturní síť a konkrétně cílené zásahy. Vzhledem

k charakteru náboženské jinakosti, jak ji reprezentovali Svědkové Jehovovi, poukazuje autor správně na to, že jejich působení nebylo předmětem zájmu státních institucí, praktikujících dozor nad církevní politikou, ale přímo jen Státní bezpečnosti. V tom vnímá autor i rozdíl mezi letničním hnutím a mezi Svědky v rámci jejich úsilí o dosažení oficiální registrace. Zajímavé jsou také pasáže, které se věnují obrazům o sektách, jak byly zveřejňovány v dobových periodikách a médiích. V této souvislosti bych se rád zeptal, zdali vytváření takových obrazů najdeme třeba ve vizuální podobě? Situace v církevní politice se lišila jak regionálně v českých zemích, tak i z hlediska jejich srovnání se Slovenskem.

K diskusi jsou však podle mě závěrečné pasáže, kdy se autor snaží implikovat určitou souvztažnost mezi pronásledováním v době komunistického režimu a restrikcemi, které vycházejí z polistopadové legislativy a veřejné debaty, jež upozorňuje také na kontroverzní a problematické body, které z činnosti této náboženské společnosti plynou i v demokratických a svobodných podmínkách, například dané manipulativními argumentačními způsoby. Těžko lze pak některé argumenty kritiků jejich aktivit po roce 1989 pominout. Z velké části vychází z vlastních zjištění, k čemuž využil poměrně širokou pramennou základnu, stejně tak použil i relevantní literaturu, zejména v rámci potvrzení svých metodologických konceptů.

Jedná se o zdařilou práci, a proto ji plně doporučuji k obhajobě.

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. DSc.
Historický ústav AV ČR, Praha